

بررسی چگونگی مصرف دارو در سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۹۱

مجری: دکتر مرتضی نیلفروشان

گروه: علوم دارویی

سال شروع: ۱۳۹۳

سال پایان: ۱۳۹۵

چکیده

مقدمه

هدف نهایی نظام سلامت، حفظ و ارتقاء سطح سلامت جامعه است و دارو در زنجیره سلامت جامعه (شامل پیشگیری، درمان و باز توانی)، نقشی اساسی ایفا می‌کند. مصرف صحیح و منطقی دارو منجر به بهبود بیماری، جلوگیری از اتلاف هزینه‌ها و نیز عدم مواجهه با عوارض ناخواسته دارویی می‌شود. در حال حاضر مصرف بی‌رویه دارو از مشکلات عمده بسیاری از کشورها به شمار می‌رود. در بررسی میزان مصرف دارو (در این طرح، فروش دارو به داروخانه که در آمارنامه‌های دارویی ایران آورده و به‌عنوان میزان داروهای خریداری‌شده توسط بیماران و بالتبع آن داروهای مصرف‌شده توسط بیماران در نظر گرفته شده است). در سال ۱۳۶۳ میزان سرانه مصرف دارو ۱۹۰ و در سال ۱۳۹۲، میزان سرانه مصرف ۴۴۱ بوده است. در این طرح سعی می‌شود تا با استفاده از آمارنامه دارویی منتشره توسط اداره کل امور دارو و مواد مخدر وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی طی سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۹۲ تحلیل صحیحی از روند مصرف دارو طی این سال‌ها و نیز چگونگی مصرف داروها با توجه به دسته‌بندی درمانی ATC انجام گیرد و سپس داروهایی که به نظر می‌رسد میزان مصرفی بیش از حد متعارف سایر داروهای هم‌گروه درمانی داشته شناسایی و با استفاده از نظر متخصصان علل احتمالی روند مصرف غیر منطقی بعضی از اقلام داروها بررسی و تحلیل شود.

روش‌شناسی

این مطالعه در سه مرحله اصلی طراحی شده و اجرا می‌شود:

مرحله اول: مطالعه کمی به‌منظور استخراج روند مصرف دارو در کشور

مرحله دوم: مطالعه کیفی به‌صورت مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با خبرگان این حوزه

مرحله سوم: مطالعه کمی از طریق پرسشنامه

یافته‌ها

با جمع‌آوری اطلاعات مصرف دارو با استفاده از آمارنامه‌های دارویی در سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۹۲، منتشره توسط اداره کل امور دارو و مواد مخدر وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ۵ دسته عمده دارویی (مجموع ۳۴۶ دارو) شامل موارد ذیل مورد بررسی قرار گرفته شده است:

۱- کورتیکواستروئیدهای تزریقی تعداد کل اقلام دارویی در این دسته ۱۰ دارو بوده و مصرف کورتیکواستروئیدهای تزریقی از ۶۶ میلیون عدد در سال ۱۳۷۹ (۱۰۳۹ عدد به ازای هر ۱۰۰۰ نفر) به ۱۳۷ میلیون عدد در سال ۱۳۹۲ (۱۷۹۳ عدد به ازای هر ۱۰۰۰ نفر) رسیده است که مهم‌ترین آن‌ها آمپول دگزامتازون ۸ml / ۲ml بوده که سرانه مصرف دارو در سال ۱۳۹۲ برای هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت برابر ۹۶۵ عدد است.

۲- محلول‌های تزریقی با حجم بالا (۷۸ قلم) که مصرف سرانه آن در سال ۱۳۷۹ از ۷۲۷ عدد به ازای هر ۱۰۰۰ نفر به ۱۳۴۲ عدد به ازای هر ۱۰۰۰ نفر رسیده است.

۳- مسکن‌ها که مشتمل بر ۷۲ دارو بوده و مصرف داروهای مسکن از ۵۰ عدد به ازای هر نفر در سال ۱۳۷۹ به ۷۰ عدد به ازای هر نفر در سال ۱۳۹۲ رسیده است.

۴- آنتی‌بیوتیک‌ها که تعداد کل اقلام دارویی در این دسته ۱۶۰ دارو بوده و مصرف آنتی‌بیوتیک‌ها در سال ۱۳۷۹ از ۳۵ عدد به ازای هر نفر به ۳۹ عدد به ازای هر نفر در سال ۱۳۹۲ رسیده است.

۵- بنزودیازپین‌ها و داروهای تحت کنترل (۲۶ قلم).

مصاحبه: مصاحبه با ۱۳ نفر از دست‌اندرکاران، سیاست‌گذاران و مطلعین در طی ۱۳ جلسه جهت کسب اطلاعات در مورد چگونگی مصرف دارو و جمع‌آوری نقطه نظرات ایشان برنامه‌ریزی گردید. مصاحبه‌ها نیمه ساختاریافته بوده و سقفی برای مدت زمان مصاحبه در نظر گرفته نشد، ولی مصاحبه‌ها با توجه به سؤالات از پیش طرح شده انجام می‌شدند.

پرسش‌نامه: در ادامه طرح و با توجه به تجربیات کشورهای دیگر و همچنین نظرات خبرگان به طراحی پرسش‌نامه‌ای شامل ۵۳ سؤال مبتنی بر رئوس موضوع‌های مختلف در خصوص چگونگی مصرف دارو در ایران طرح و پس از بررسی‌های متعدد و کسب نظر از اعضا گروه علوم دارویی فرهنگستان علوم پزشکی، پرسشنامه نهایی گردید. پرسش‌نامه‌ها با مراجعه به محل فعالیت و به‌صورت حضوری توسط ۸۳۸ نفر از داروسازان، پزشکان عمومی، متخصصین عفونی، متخصصین کودکان و متخصصین داخلی در ۷ استان تهران، آذربایجان شرقی، اصفهان، مازندران، کرمانشاه، خوزستان، خراسان رضوی تکمیل گردید. به‌طور مختصر ۷۸/۵۱ درصد از پرسش‌شوندگان خوددرمانی توسط مردم را منجر به مصرف غیرمنطقی دارو در کشور می‌دانند و ۷۸/۳۰ درصد از پرسش‌شوندگان مصرف دارو در ایران را غیرمنطقی می‌دانند و ۷۷/۹۷ درصد از پرسش‌شوندگان آموزش مهارت‌های تجویز بهینه منجر به بهبود تجویز داروها در کشور می‌دانند.

بحث و نتیجه‌گیری

راهکارهای پیشنهادی جهت تجویز و مصرف منطقی دارو با توجه به نظرات دریافتی از مصاحبه‌ها، پرسشنامه‌ها و همچنین نظرات و راهنمایی‌های اعضای محترم گروه علوم دارویی فرهنگستان شامل: ارتقای آموزش در دوره بالینی دانشجویان پزشکی و داروسازان در زمینه مصرف و تجویز منطقی دارو، بازآموزی پزشکان و داروسازان، ارتقا سطح فرهنگی و اطلاعات مردم در رابطه با مصرف منطقی دارو، نظارت دقیق بر اجرای قانون (برنامه‌های توسعه) مبنی بر عدم تجویز و عرضه داروهای خارج از فهرست داروئی کشور، نظارت، کامل بر داروخانه‌ها به جهت عدم تحویل دارو بدون نسخه پزشک (بر اساس مقررات و دستورالعمل‌ها)، ارتقاء کیفیت خدمات داروخانه‌ها به بیمار و مشاوره با طبیب، اجرائی و عملی نمودن سیستم ارجاع، سطح‌بندی پزشکان برای تجویز دارو با توجه به تخصص، تهیه پروتکل‌ها و راهنماهای درمانی و نظارت بر اجرای آن توسط سازمان‌های ذی‌ربط، توجه به وضعیت اقتصادی داروخانه‌ها، مطب‌ها و مؤسسات درمانی، جلوگیری از تبلیغات گمراه‌کننده و القای مصرف بی‌رویه، فعال نمودن کمیته‌های بررسی نسخ و دریافت اطلاعات و آمار و انتشار آن در مجامع علمی، انتخاب و جایگزینی داروهای مؤثر و مفید درازای حذف هر دارو از فهرست داروئی کشور.

کلیدواژه: مصرف دارو، نظام سلامت، داروخانه، اداره کل امور دارو و مواد مخدر، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی.